ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
กับวิถีชีวิตมนุษย์

..... ระพี สาคริก

มนุษย์เป็นชีวิตลักษณะหนึ่ง ที่ก่อกำเนิดขึ้นและเป็นมาในระบบการเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลาย ที่ร่วมกันดำรงอยู่ในกระบวนการธรรมชาติ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า โลกได้กำหนดสัจธรรมไว้อย่างชัดเจนว่า"มนุษย์กับธรรมชาติ จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างฝืนเสียมิได้"

อนึ่ง หากเข้าใจมนุษย์ได้ครบถ้วนทุกองค์ความ คงรู้ได้โดยไม่ตกหล่นว่า"ธรรมชาติใช่ว่าจะให้แก่มนุษย์เพียงปัจจัยสี่ซึ่ง เป็นด้านวัตถุเท่านั้น หากยังให้อีกด้านหนึ่งคือกระแสที่ฝึกอบรมจริยธรรมด้วย" เนื่องจากมนุษย์หาใช่มีเพียงร่างกาย แต่มีจิตใจซึ่งถืออิทธิพลเหนือกว่า ในการกำหนดพฤติกรรมของร่างกาย ไม่ว่าจะมุ่งทำลายหรือสร้างสรรค์

อีกทั้งในรากฐานจิตใจมนุษย์ก็มีกระแสความรักไว้เป็นพื้นฐาน กำหนดพลังสร้างสรรค์จริยธรรมให้ตนเองสามารถเจริญงอกงามขึ้นมาได้ตามกาลเวลา และโอกาสซึ่งพึงต้องมี ดังนั้นในบรรยากาศสิ่งแวดล้อมของวิถีชีวิตแต่ละคน จึงขาดการสัมผัสธรรมชาติในสภาพที่เป็นความจริงเสียมิได้ มิฉนั้นแล้วคงต้องเติบโตขึ้นมาด้วยภาวะจิตใจที่เหี้ยมโหดยิ่งขึ้น สามารถทำลายได้ทุกสิ่งแม้ชีวิตเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองอย่างไม่ละเว้น แม้กระทั่งพี่น้องร่วมชาติ ลูกลามไปถึงร่วมสายโลหิตเดียวกันได้

ประเด็นหนึ่งซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็คือ "การตระหนักได้ถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน และพึ่งพาซึ่งกันและกัน" กับอีกหลักสำคัญประการหนึ่งคือ "มนุษย์แต่ละชีวิต ต่างก็มีเงื่อนไขแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุสำคัญในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่งที่ปรากฏอยู่นอกตัวเอง" ดังนั้น คุณสมบัติสำคัญที่สุดของแต่ละคนจึงน่าจะได้แก่การรู้ได้ตระหนักได้ลึกซึ้งเป็นธรรมชาติประจำใจว่า "เพื่อนมนุษย์แต่ละชีวิตที่อยู่นอกตนนั้น ต่างก็เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุด ก่อนมุ่งมองไปยังธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นสิ่งอื่น"

อย่างไรก็ตาม หากแต่ละคนไม่ตกลงไปอยู่ในภาวะลืมตัว ย่อมไม่ยากที่จะมองเห็นได้และตระหนักได้ถึงประเด็นสำคัญดังได้กล่าวแล้ว แต่หากในชุมชนใด มีบุคคลซึ่งวิถีชีวิตยิ่งเจริญเติบโต ก็ยิ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะลืมตัวมากขึ้นเป็นคนส่วนใหญ่ สภาพในสังคมนั้นย่อมเปลี่ยนแปลงไปสู่การทำลายตัวเอง จากทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ จนถึงล่มสลายอย่างไม่น่าสงสัย

แต่ดั้งเดิมมา มนุษย์ก็มีที่เกิดที่ดำรงอยู่กับป่า กับธรรมชาติของทุกชีวิตและทุกสิ่งอย่างเด่นชัดมากครั้นเมื่อเจริญด้วยกระแสอารยธรรม ซึ่งในด้านปฏิบัติก็มีแนวโน้มมุ่งเน้นในด้านวัตถุมากขึ้น จึงแยกตัวออกมามีครอบครัว มีบ้านเรือนและชุมชน และมีการจัดระบบต่าง ๆ ขึ้นโดยตนเองและพรรคพวกอยู่นอกป่านอกระบบธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งจริง ๆ แล้ว หากเข้าใจได้ลึกซึ้งย่อมรู้ได้ว่า เป็นเพียงภาวะความหลากหลายของสิ่งที่เกิดมาร่วมกัน ในกระแสการเปลี่ยนแปลงตามกฎธรรมชาติเท่านั้น

ดังนั้นหากรู้ได้ถึง ย่อมตระหนักได้ว่า ในกระแสชีวิตประจำวันของแต่ละคนย่อมละทิ้งเสียมิได้ที่จำเป็นต้องมีโอกาสสัมผัสส่วนจากธรรมชาติลักษณะต่าง ๆ และเริ่มต้นจากสิ่งซึ่งตนเองมีความรักจริงอยู่ใน

รากฐานตนเองก่อนอื่น แต่บุคคลผู้ตกลงไปอยู่ในวังวนวัตถุทำให้ลืมตัว ย่อมหาไม่พบว่าในจิตวิญญาณตัวเองนั้น มีความรักอะไร เป็นของจริง

ทั้งนี้และทั้งนั้นหากสามารถรู้ได้พบได้ ย่อมมีโอกาสใช้เป็นฐาน สร้างสื่อความรักด้วยกระแสจริงมุ่งสู่ความรักธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่างได้กว้างขวางออกไปและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ชีวิตย่อมมีหวังที่จะได้ชื่อว่ามีการเจริญเติบโตของทุกส่วนซึ่งหมายถึงทั้งร่างกายและจิตใจอย่างสมเหตสมผล หรืออีกนัยหนึ่งพึงกล่าวได้ว่า "มีความเป็นผู้ใหญ่ยิ่งขึ้น" และหวังได้ว่าจะเป็นหลักและที่พึ่งทางจิตใจให้ชนรุ่นหลัง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง ในเมื่อเงื่อนไขที่มีอยู่ในรากฐานจิตใจเป็นธรรมชาติของแต่ละคนไม่เหมือนกัน กำหนดให้บางคนแสดงออกซึ่งความรักธรรมชาติของต้นไม้ ของสัตว์ บางคนรักธรรมชาติของหินและแร่ แม้ธรรมชาติของกระแสพลังลักษณะต่าง ๆ เช่นเสียง เพลง บทกวีนิพนธ์และวรรณกรรม ตลอดจนถึงภาพเขียนภาพถ่าย และที่นำไปสู่ระดับลึกได้ถึงระดับหนึ่งก็คือ "การรักธรรมชาติของมนุษย์ด้วยกันเอง"

บนพื้นฐานของจิตวิญญาณและแนวคิดที่หลากหลายดังกล่าว ก็คือธรรมชาติของเงื่อนไขจริงที่แฝงอยู่ในกระแสจิตวิญญาณของแต่ละคนที่มีมาแต่กำเนิด หากได้รับโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ โดยที่อำนาจในระดับเหนือกว่า ไม่ปิดกั้นเสียก่อน ย่อมสามารถสืบสานกระแสซึ่งมีรากฐานอยู่ในตนเอง ให้มุ่งวิถีชีวิตสู่ ความรักธรรมชาติของทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นป่าหรืออย่างอื่น และของทุกชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รู้และมุ่งเคารพสิทธิและเสรีภาพของเพื่อนมนุษย์ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ดังได้กล่าวแล้วว่า "มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ" และเป็นสิ่งแวดล้อมแก่กันและกันที่สำคัญที่สุด" หากกระแสความรักที่มีอยู่ในจิตวิญญาณมนุษย์ได้รับการอนุรักษ์ไว้ได้อย่างเด่นชัด โดยเหตุที่อำนาจซึ่งถืออิทธิพลกำหนดการเปลี่ยนแปลงในด้านรูปวัตถุที่อยู่เหนือกว่าในสังคม มีทิศทางสร้างบรรยากาศ มุ่งให้โอกาส แทนการใช้อำนาจบังคับ~หรือกำหนดกระแสพลังของการเปลี่ยนแปลงให้เร็วยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นการฉกฉวยโอกาส แต่ละคนย่อมเติบโตขึ้นมาบนภาวะพื้นฐาน ที่สามารถเรียนรู้เหตุผลจริงจากธรรมชาติของแต่ละชีวิตแต่ละสิ่ง ที่ปรากฏอยู่ในบรรยากาศชีวิตตัวเองได้ครบถ้วนยิ่งขึ้น

ดังเช่นที่มีการกล่าวถึงปรัชญาของการดำเนินชีวิตไว้ว่า "ธรรมะจริง เป็นสิ่งที่สามารถค้นหาได้ในตนเอง" หรือที่กล่าวว่า "คนเราแต่ละคน จะดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเอง" กับที่มักกล่าวว่า "ผิดหรือถูกย่อมรู้ได้ด้วยตนเอง" ซึ่งล้วนเป็นสิ่งอยู่บนรากฐานความหมายเดียวกัน

หากวิถีชีวิตแต่ละคน สะท้อนให้เห็นภาพทิศทางที่มุ่งสู่เป้าหมายดังกล่าวแล้วเด่นชัดยิ่งขึ้น ย่อมเชื่อได้ว่ามีเหตุและผลให้สามารถแก้ไขปัญหา"คนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม"ได้อย่างจริงจัง และที่สำคัญที่สุดก็คือ วิถีทางของสังคมจะไม่มุ่งไปสู่ "คนทำลายวิถีชีวิตที่ดีขึ้นของคนด้วยกัน ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปเป็นสภาพของคนทำลายล้างชีวิตและเลือดเนื้อคนด้วยกันเองทุกรูปแบบ และรุนแรงยิ่งขึ้นทุกขณะ"

วิถีชีวิตมนุษย์ที่เกิดมาและดำรงอยู่ร่วมกัน ย่อมมีความหลากหลายด้วยรูปลักษณะและแนวคิด และในระบบสังคมย่อมมีทั้งชีวิตที่มีโอกาสเหนือกว่าและด้อยโอกาสกว่า ไม่ว่าจะมองไปยังระดับไหนและบนพื้นฐานอะไร แต่หากบรรยากาศแวดล้อมเปิดโอกาสให้แก่การเรียนรู้ได้อย่างอิสระ วิถีชีวิตในด้านที่

ตกอยู่ในภาวะด้อยโอกาสกว่า ย่อมได้รับการกำหนดโดยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มุ่งไปสู่"ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อม"ยิ่งขึ้นเป็นลำดับ บนพื้นฐานที่เรียกกันว่า"พึ่งพาตนเอง"ได้อย่างแท้จริงด้วย สังคมย่อมบังเกิดความหวังที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่บรรยากาศของศานติสุขยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว

เราแต่ละคนหากมีสติย่อมรู้ได้ว่า "การมีโอกาสสัมผัสกับชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่มีพื้นฐานจริงสืบเนื่องมาจากกระแสธรรมชาติ และปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่รอบ ๆ ตัวเอง ทั้งที่แต่ละคนเลือกสรรนำมาทำนุบำรุงศึกษาในครอบครัวหรือในบ้านด้วยความรักความสนใจ กับอีกด้านหนึ่ง อาจนำตนเองเข้าไปสัมผัสกับบรรยากาศธรรมชาติในป่า รวมถึงธรรมชาติของเพื่อนมนุษย์ในสังคมซึ่งเป็นของจริงอย่างอิสระย่อมมีเหตุและผลปลูกฝังรากฐานความรักที่ปรากฏอยู่ในกระแสจิตวิญญาณของแต่ละคน ให้ลงรากลึกซึ้งยิ่งขึ้น แม้แต่ละคนจะมีเงื่อนไขความรักไม่เหมือนกัน แต่การได้รับอิสรภาพย่อมกำหนดให้สามารถเลือกแสวงหาของจริงซึ่งเหมาะสมที่สุดกับภาวะเงื่อนไขในตนเองได้ไม่เร็วก็ช้า จึงควรถือว่าเป็นพื้นฐานสร้างสรรค์การศึกษาที่มีการเรียนรู้ธรรมะซึ่งเป็นของจริง และไม่ว่าจะเริ่มต้นที่สิ่งใดชีวิตใด ย่อมนำไปสู่ภาวะชอบธรรมเป็นฐานรองรับ ที่ทำให้สาขานั้น ๆ บังเกิดผลมั่นคงและเจริญก้าวหน้าได้อย่างจริงจังทั้งสิ้น

ทั้งนี้และทั้งนั้น เนื่องจากธรรมชาติได้มอบกระแสดังกล่าวไว้ให้เป็นพื้นฐานชีวิตแต่ละคนอย่างเท่าเทียมกันมาแต่กำเนิด เพื่อหวังให้นำไปใช้เป็นเครื่องมือ สื่ออันทรงพลังในการเรียนรู้ และสร้างสรรค์ความเจริญด้วยจริยธรรมในรากฐานจริงของแต่ละคน หากไม่ถูกทำลายโดยอิทธิพลของรูปวัตถุ ซึ่งบุคคลอื่นประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใช้แสวงประโยชน์ในด้านวัตถุเพื่อตนเอง

เมื่อกล่าวมาถึงช่วงนี้ บุคคลใดผู้มิได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลครอบงำจากรูปวัตถุลึกซึ้งมากนักคงเข้าใจได้ถึง หากจะกล่าวว่า "บุคคลใดทำลายกระแสความรักอันถือเป็นรากฐานอุดมการณ์ที่ควรมีอยู่ในจิตวิญญาณของเพื่อนมนุษย์ ควรถือได้ว่าเป็นการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถึงรากเหง้าอันเป็นที่สุดแล้ว" ซึ่งประเด็นนี้เอง น่าจะถือเป็นสัจธรรม ที่ไม่จำเป็นต้องนำมาอ้างเพื่อการศึกษาวิจัย หรือพิสูจน์ใด ๆ อีกแล้วทั้งสิ้น

ผู้ที่ได้ชื่อว่าทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวจริง จึงหาใช่บุคคลซึ่งเพียงแต่นำเอาชีวิตใดชีวิตหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งจากป่า จากกระบวนการธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองเท่านั้นไม่ หากมีการนำมาใช้สนองประโยชน์แก่บุคคลอื่นเพื่อหวังอามิสรูปลักษณะต่าง ๆ ซึ่งลงชีวิตคนได้ตกลงไปอยู่ในวังวนของกระแสนี้แล้วย่อมหยุดยั้งได้ยาก แต่กลับมีแนวโน้มที่สะท้อนภาพของการนำเอาเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งอยู่นอกตัวเองมาอ้าง กับอีกด้านหนึ่ง นับวันกระแสทำลายกลับขยายขอบเขตกว้างขวางออกไป และลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตาม หากพฤติกรรมนี้เกิดจากบุคคลผู้ซึ่งในช่วงวิถีชีวิตยังตกอยู่ในสภาพด้อยโอกาสกว่า ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือเยาวชน เป็นคนยากไร้ หรือเป็นบุคคลผู้อยู่ใต้อำนาจเหนือกว่า ย่อมควรได้รับความเข้าใจที่ลึกซึ้งจากอีกด้านหนึ่ง และได้รับการให้อภัยบนพื้นฐานเมตตาธรรมที่บริสุทธิ์ โดยที่ผู้มีโอกาสอยู่เหนือ ควรแสดงความรับผิดชอบด้วยการแสวงหาลู่ทางช่วยให้หลุดพ้นจากอิทธิพลอามิสที่เข้าครอบงำภูมิปัญญา

ซึ่งสิ่งที่ได้กล่าวแล้ว ควรได้รับความเข้าใจและถือว่า คือวิถีทางของการสร้างสรรค์ โดยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่คน เพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยแท้ โดยเหตุที่บนแนวทางดังกล่าว ย่อมจะมีคนซึ่งมุ่งวิถีชีวิตตนเองสู่ความเป็นมนุษย์เด่นชัดยิ่งขึ้น และเป็นการกระจายการศึกษา กระจายอำนาจปกครอง หรือกระจายอะไรต่อมิอะไรอีกดังที่ในอดีตมักนำมากล่าวกันเสมอ ๆ และหากวิถีทางยังไม่มุ่งลงถึงสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด สิ่งซึ่งแสดงออกก็ยังคงตกอยู่ในสภาพที่เป็นเพียงข้ออ้างต่อ ๆ ไปอีก

แต่หากมองเห็นวิถีทางที่มุ่งสู่เป้าหมายดังกล่าวแล้วเด่นชัดมากขึ้น ก็ควรถือได้ว่าสังคมเริ่มต้นเข้าสู่วิถีทางที่มุ่งไปยังความหวังที่แท้จริง ซึ่งหมายถึงความดีงามบนพื้นฐานวัฒนธรรมและธรรมชาติของตนเองโดยแท้ และความหวังที่จะได้เห็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งหมายถึงชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่นอกมนุษย์จะสามารถอยู่ได้ ตลอดจนทำหน้าที่รองรับวิถีชีวิตมนุษย์ให้มั่นคงและสืบทอดได้ในระยะยาว ย่อมเป็นไปได้อย่างจริงจังด้วย.

21 กรกฎาคม 2535